

ETT SJÄLVBESTÄMT LIV I SAMHÄLLSGEMENSKAPEN

ETT STUDIEMATERIAL FÖR STUDIECIRKEL OM ALLMÄN
KOMMENTAR NR 5 TILL FUNKTIONSRÄTTSKONVENTIONENS
ARTIKEL 19

Emil Erdtman

ALLMÄNNA
ARVSFONDEN

INNEHÅLL

Förord.....	3
Det speciella med studiecirkeln.....	4
Artikel 19 i sin helhet.....	11
Allmän kommentar nr 5 om Artikel 19.....	12
Åtta vägledningar för olika studiecirkeltillfällen.....	21

FÖRORD

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning gäller i Sverige som ett juridiskt dokument sedan 2009. Artikel 19 i konventionen handlar om rätten till ett självbestämt liv i samhällets gemenskap.

Vad betyder det i verkligheten för mig?

Är konventionen en lag nu?

Måste alla beslutsfattare och myndigheter i Sverige följa konventionens krav eller inte?

Du och andra intresserade kan hitta svar på dessa frågor och mycket annat i en ömsesidig läroprocess med hjälp av studiematerialet som du håller i just nu. Studiematerialet är skrivet som en del i projektet Artikel 19 som verktyg - ett projekt som drivs av Independent Living Institute med finansiellt stöd från Arvsfonden.

Detta studiematerial beskriver studiecirkelmetodiken som bygger på ett ömsesidigt samarbete där varje person i studiecirkeln bidrar med sin livserfarenhet och kunskap. Lärprocessen blir unik för varje grupp beroende på vilka som är med och hur studiematerialet används. I studiematerialet finns en kort sammanfattning av innehållet i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Ett särskilt fokus läggs på konventionens Artikel 19. Studiematerialet innehåller åtta vägledningar som kan användas som en del av studiecirkelns arbete.

Studiematerialet är skrivet som en verktygslåda och kan användas som en källa för inspiration. Du kan läsa studiematerialet från pärm till pärm eller välja de delar som passar bäst för vad ni är intresserade av i just för er studiecirkel. Det viktigaste är att deltagarna i studiecirkeln samarbetar i en stödjande anda och i en gemensam läroprocess. Så kan alla som är med lära sig någonting nytt om sina rättigheter enligt konventionen och bättre använda dem för ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen.

Studiematerialet togs fram av Emil Erdtman i samråd med projektet sommaren 2019. Det har använts av projektet från och med hösten 2019 och publiceras nu offentligt i layoutad form i april 2020.

Lycka till!

Önskar teamet i Artikel 19 som verktyg

DET SPECIELLA MED STUDIECIRKELN

Alla människor har intressanta livserfarenheter. Frågan är hur vi delar med oss av dessa till varandra så att ett gemensamt lärande uppstår. Inom 1800-talets folkrörelser samlades människor på eget initiativ till så kallade studiecirklar. I studiecirkeln finns ingen "lärare" som vet mer än de andra. Däremot är det viktigt att någon håller ordning på samtalet så att alla verkligen kommer till tals. Om man tycker ordet studiecirkel låter gammalt och mossigt får man gärna använda ett annat ord. Här presenteras grundtankarna i studiecirkelmetodiken och det är de som är det viktiga.

Det här studiematerialet är en hjälp för cirkelledare (men kan även användas av deltagarna) att fördjupa sig i temat självbestämmande och egenkontroll. Specifikt handlar studiematerialet om att studera dokumentet Allmän kommentar nr 5 (GC5) till funktionsrättskonventionen från 2017. Många av frågeställningarna är dock allmänna och fungerar även i andra cirklar om rätten till självbestämmande och egenkontroll.

Medan vanlig utbildning ofta handlar om att varje individ ska lära sig går cirkeln ut på att gruppen lär sig tillsammans. Hela gruppen tar steg framåt och får nya insikter. En studiecirkel handlar om erfarenhetsutbyte och innebär lärande av varandra genom samtal. Detta samtal väcker nya frågor och kan inspirera till fortsatt undersökande. Studiecirkeln kan bli en källa för goda diskussioner och ge skjuts på frågor på ett annat sätt än det som vanligtvis sker på planeringsdagar eller fikaraster.

Varje deltagare ska kunna bjuda på egna tankar och erfarenheter, men utan att känna sig pressad att berätta om det privata eller sådant man inte vill ta upp. Men självklart ska det man berättar vara sant. Diskussionen ska föras på ett öppet, ärligt och gärna nyfiket sätt.

Studiecirkeln erbjuder också empowerment där varje deltagare får göra sin röst hörd och komma med egna berättelser och idéer. Att spegla egna tankar i andras ger förståelse både för andras situation och även sin egen. Man ser den i ett större sammanhang, dess likheter och skillnader gentemot andra.

Deltagande i studiecirkel är av princip alltid frivilligt. Självklart kan själva arbetsmetoden användas för t ex obligatorisk fortbildning av personal, men då bör det kallas något annat.

Idag kan det vara svårt att samlas regelbundet till fysiska träffar. Att delta på videomöten eller i olika former av chatgrupper kan också fungera för det gemensamma lärandet, men något visst är det med det fysiska mötet människor emellan.

ATT LÄRA AV VARANDRA

Oavsett om studiecirkeln sker fysiskt eller på nätet är det fråga om lärande i grupp. De flesta har arbetat i grupp och vet att det kan fungera både bra och dåligt. Arbetsfördelningen kan vara oklar så att vissa gör mer än andra, men det kan också bli så att sammanhållningen och strävan mot ett gemensamt mål gör att gruppen börjar fungera som ett väloljat lag. Summan av det gemensamma arbetet blir på något magiskt sätt större än summan av varje individs insats.

Det verkar finnas en universell regel om hur stora välfungerande grupper är. Fem till åtta personer gäller för att få en bra och kreativ dynamik. En grupp bestående av tre eller fyra personer är för liten för att denna samtalsdynamik ska uppstå, även om det självklart kan fungera bra som arbetsgrupp för en specifik uppgift. Är gruppen större än åtta uppstår lätt undergrupper och ojämna maktförhållanden. Några börjar kanske tycka att det är obehagligt att tala i en så stor grupp och tystnar medan andra med ledaregenskaper tar över.

En faktor som är viktig att tänka på för cirkelledaren är om gruppdeltagarna känner varandra sedan tidigare. Det finns både för- och nackdelar med det. Det kan också vara så att några känner varandra och andra inte. Fördelen med att känna varandra sedan tidigare är att startsträckan till de djupare samtalen kan bli kortare. Men det finns också en risk att man faller in i invanda hjulspår och fortsätter det "tugg" man t ex brukar ha på fikarasterna. Om man t ex genomför en studiecirkel med ett existerande arbetslag är det viktigt att deltagarna ser studiecirkeln som något annat än det vanliga "snacket" på jobbet.

Vi människor är gjorda för att samarbeta och vi trivs ofta som bäst tillsammans med andra. Det kan vara på en fest, en utflykt eller på välfungerande jobb. När vi börjar att ingå i en grupp undrar vi först vad det är för ett sammanhang och vilka de andra deltagarna är. Efter denna trevande fas brukar en skön känsla av gemenskap infinna sig. Det finns paradoxalt nog en fara med att stanna i detta gemytliga stadium. Syftet med studiecirkeln är nämligen inte att ha mysigt och svetsas samman för resten av livet, utan att lyssna och lära av varandra på ett reflekterande och konstruktivt sätt.

Ibland är friktion och meningsskiljaktigheter det som för gruppen framåt. Bli inte rädd för dessa och försök inte dölja eller släta över dem (som vi ofta vill göra i Sverige). Låt åsiktsskillnaderna istället berika samtalet och föra det framåt. Även konflikter kan vara utvecklande om man klargör vad det är som skapar konflikten och reder ut detta. Vi kommer alla in med olika bagage – och alla dessa erfarenheter och åsikter är värda att ta tillvara.

FÖRBEREDELSE

Studieförbunden finns för att hjälpa till med att arrangera studiecirklar, men arbetsformen går även att ordna på egen hand. Att hyra en lokal kan kosta en hel del och då behöver cirkeln ha finansiering. Även fika kan vara en utgift om det inte betalas direkt av deltagarna vid varje tillfälle. Tänk även på att pennor, block och annat material kan vara nödvändigt att köpa in.

Initiativet till studiecirkeln kan komma från olika håll, men ofta behövs någon form av inbjudan och genomtänkt strategi för att rekrytera deltagare. Det är då viktigt att vara tydlig med studiecirkelns syfte så att inte missförstånd – och därmed besvikelse – uppstår. Diskutera syftet, vilken förväntan som deltagarna har och vad de förväntas göra och eventuellt läsa mellan gångerna vid första träffen. Bestäm på förhand antal träffar (t ex fem eller sex) och fastställ plats, datum och tider. Lagom är 1,5 timme per tillfälle inklusive en paus för vila och toalettbesök. Tider och antal tillfällen kan förstås komma upp till diskussion vid första tillfället och ändras om så är nödvändigt enligt en

majoritet av gruppen. Efter det första tillfället är det däremot inte så bra att ändra tider och platser.

Vid cirkelns start är det viktigt att klargöra vilka värderingar och regler som ska gälla. Istället för att lista ”sanningar” här uppmanas varje grupp att gemensamt komma fram till sina ”ordningsregler”. Men alltid gäller att visa respekt för varandras åsikter, att inte angripa någon personligen och inte tala illa om personer som inte är närvarande. Tala till varandra, inte om varandra! Ett gott råd är faktiskt också att inte ge råd... Att komma med pekpinna och förnumstiga tips på hur andra ska göra i livet är inte så populärt som man kanske tror. Uppmuntra hellre var och en att berätta om sina egna erfarenheter och hur hen löst olika situationer. Sedan får var och en dra sina egna slutsatser.

Varje konstellation av människor är unik. Kanske vet cirkelledaren inte så mycket om deltagarna innan man ses. Ge därför möjlighet att informera om olika behov i förväg. Grundläggande tillgänglighet är ett baskrav. Lokalen måste ha hiss och dörröppnare. Ljuset ska varken vara bländande (stora fönster) eller för mörkt. Akustiken kan förbättras med ljuddämpande textilier osv. Kolla om lokalen har hörslina och om inte undersök om behovet finns. Det kan ibland finnas portabla hörslinor att hyra eller låna. Tänk också på att röriga och informationsrika miljöer kan vara störande, särskilt för den här typen av samtal.

ATT LEDA SAMTALET

Den som leder en studiecirkel behöver inte kunna mer än de andra i själva ämnet, men ska markera när cirkelns samtal börjar och slutar (enligt utsatt tid). Men även om cirkelledaren inte är ”lärare” betyder inte det att förberedelser inte behövs. Tänk inför varje träff igenom dagens ”ämne” och hur du tror att samtalet kommer löpa, vilka frågor som förmodligen kommer upp osv.

Är träffen fysisk är det viktigt att komma i god tid och ställa iordning rummet. Möblera och ställ rätt antal stolar vid bordet eller kanske i en ring. Ställ fram vatten och ordna med eventuellt fika. Digitala hjälpmedel som projektor är nödvändiga att testa innan. Projektor eller gemensamt

digitalt dokument kan användas, men även ett gammalt hederligt blädderblock eller en pappersduk på bordet fungerar bra (och är kanske trevligare) för att tydliggöra diskussionen och som dokumentation (vad är det vi har sagt idag?). Tänk på att alltid läsa upp det som skrivs och syntolka (beskriva) bilder.

Starta samtalet med att hälsa alla välkomna. Vid första tillfället görs en presentationsrunda, gärna med en specifik fråga (t ex vad är ditt största intresse). Kommer någon ny deltagare vid något senare tillfällen behövs en ny presentationsrunda för att de nya ska känna sig inkluderade. Senare träffar bör inledas med en snabb runda där alla säger något kort om sin nuvarande situation. Det är även bra att i början återkoppla till den förra träffen med frågor som: har ni funderat vidare på det vi pratade om sist?

Förutom att hålla ordning på tiden ska cirkelledaren föra samtalet framåt. Alla ska komma till tals och därför kan det ibland bli nödvändigt att be någon som pratar mycket att vänta och ge ordet till någon av de lite tystare. En allmän tumregel för samtalet är att låta cirkelledaren styra genom att avbryta den som "pratade för länge" och erbjuda ordet till någon som inte sagt något (och som givetvis inte är tvungen att prata). Samtalsledaren måste vara vaksam så att ingen blir åsidosatt eller förminskad. Läs gärna på om härskartekniker så att de kan undvikas. Om ett visst tema dyker upp gång på gång på samma sätt eller om man hamnar helt utanför ämnet är det cirkelledarens uppgift att vänligt men bestämt återföra diskussionen till rätt spår igen.

Avrunda i god tid (ca 10 minuter), summera vad som sagts och ge eventuellt medskick om något att fundera på till nästa gång. Detta kan cirkelledaren göra, men även andra deltagare. Ge utrymme för en kort utvärdering, tacka för deltagandet och påminn om tiden för nästa träff. Ställ därefter iordning rummet och samla ihop eventuell dokumentation.

MAKTFÖRHÅLLANDEN

Vilka som ingår i gruppen påverkar hur samtalet löper. Ju större gruppen är desto viktigare blir det att fördela ordet jämnt i gruppen. Skillnaderna i makt och bakgrund kan vara flera – ålder, kön, utbildning, yrke, funktionsvariation osv. Om t ex en chef är med i samma grupp som sina underställda kan samtalet påverkas av det. Samma gäller om t ex anhöriga/närstående är med. Men ofta handlar det mer om olika personligheter. En dominant person kanske måste hållas tillbaka till förmån för andra mindre framfusiga personer. Jämställdhet och könsroller spelar också en roll i grupper. Fortfarande finns en tendens att män pratar mer än kvinnor – och kanske på annat sätt.

Om en studiecirkel sker på en arbetsplats bör det så klart godkännas av ansvarig chef. Det är också viktigt att vara medveten om vilket mandat gruppen har. Det kan ju vara så att gruppen får i uppdrag att ta fram nya idéer och förslag som senare tas vidare för att realiseras. Men det kan också vara så att gruppen inte har något mandat alls. Att då spåna fram lösningar som aldrig ens kommer beaktas blir frustrerande. Däremot kan samtalen i en cirkel utan ”makt” fylla en viktig funktion av reflektion och förståelse – som också ger frukt på sikt.

Inflytande och påverkan kan bestå av allt från att informera om sin situation till att komma med förslag och råd eller till och med vara med och ta ansvar för beslut och resultat. Det viktiga är att från början vara medveten om och prata igenom den funktion studiecirkeln ska ha.

Bl a genom föreningsväsendet har segregation utifrån funktionsvariation utvecklats så att synskadade umgås med synskadade, dyslektiker med dyslektiker osv. Det är fortfarande ganska ovanligt med en grupp där deltagarna har helt olika funktionsvariationer. Kan t ex personer med intellektuell funktionsnedsättning delta i studiecirkeln? Vår erfarenhet är att det kan fungera bra, men att respekt och förståelse för varandras olika sätt att fungera (den mänskliga funktionsvariationen) krävs.

Ett sätt att få in nya aspekter i samtalet utan att dessa tar över kan vara att bjuda in en gäst till ett av mötena. Det kan vara en forskare, jurist eller någon med intressanta erfarenheter av att leva med

funktionsnedsättning (eller allt detta i en och samma person), som man vill "tanka av" men kanske inte ha som permanent deltagare i gruppen.

Det finns många sätt att bli medveten om och arbeta med maktrelationer i en grupp. En metod för att få syn på ojämlikhet – och själv känna den in på bara skinnet – är att göra ett enkelt rollspel. Skapa en situation och låt en vara t ex försäkringskassehandläggare, en sökande och en nojig förälder.

ARTIKEL 19 I SIN HELHET

Konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället, bland annat genom att säkerställa att:

- a) personer med funktionsnedsättning har möjlighet att välja sin boställningsort och var och med vem de vill leva på lika villkor som andra och inte är tvungna att bo i särskilda boendeformer,
- b) personer med funktionsnedsättning har tillgång till olika former av samhällsservice både i hemmet och inom särskilt boende och till annan service, bland annat sådant personligt stöd som är nödvändigt för att stödja boende och deltagande i samhället och för att förhindra isolering och avskildhet från samhället, samt
- c) samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten är tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svarar mot deras behov.

ALLMÄN KOMMENTAR NR 5 OM ARTIKEL 19

Syftet med den allmänna kommentaren är att hjälpa konventionsstaterna att implementera artikel 19 och fullgöra sina åtaganden enligt konventionen. (p6)

Artikel 19 innehåller (p 19):

1. rätten till ett självständigt liv (individuell dimension)
2. rätten att vara inkluderad i samhällsgemenskapen (social dimension)

Rättigheterna gäller oavsett nivå av intellektuell förmåga, funktionsförmåga, eller stödbehov – alltså även personer med intellektuell funktionsnedsättning (p 21)

Övriga allmänna kommentarer – och översättning till svenska

1. Likhet inför lagen	Art 12	SV
2. Tillgänglighet	Art 9	SV
3. Kvinnor med funktionsnedsättning	Art 6	SV
4. Utbildning	Art 24	SV
5. Självbestämmande och delaktighet	Art 19	SV ¹
6. Jämlikhet och diskriminering	Art 5	nej
7. Involvering av funktionsrättsrörelsen	Art 4:3/33:3	nej

¹ Myndigheten för delaktighet `MFD` (2020) ”Allmän kommentar nr 5 om ett självständigt liv och att vara inkluderad i samhällsgemenskapen” Publikationen finns att ladda ner från MFD webbplats <https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/fns-konvention-och-allmanna-kommentar/>

INNEHÅLL

Den allmänna kommentaren innehåller 97 ”paragrafer” eller punkter.

1 – 15	1. Inledning
	2. Normerande innehåll i artikel 19
16 – 17	A. Definitioner
18 – 23	B. Inledande del
24 – 27	C. Artikel 19 (a)
28 – 31	D. Artikel 19 (b)
32 – 37	E. Artikel 19 (c)
38	F. Centrala beståndsdelar
39 – 46	3. Konventionsstaternas åtaganden
47 – 49	A. Åtagandet att respektera
50 – 53	B. Åtagandet att skydda
54 – 68	C. Åtagandet att fullgöra
69 – 96	4. Koppling till andra bestämmelser i konventionen
97	5. Genomförande på nationell nivå

INLEDNING (1 till 15) I SAMMANDRAG

1. Bakgrund i att människor med funktionsnedsättning förvägrats sina rättigheter och att samhället byggt institutioner.
2. Grunden för artikel 19 är människorättsprincipen att alla människor är födda lika i värdighet och rättigheter.
3. Vi är både rättighetssubjekt och rättighetsbärare. Kopplingen till de allmänna principerna i konventionens artikel 3.
4. Personer med funktionsnedsättning har själva utformat exempelvis personlig assistans och ställt krav på universell utformning.
5. Artikel 19 är en kostnadseffektiv mekanism mot stigmatisering, segregering och diskriminering, som kan leda till våld, utnyttjande och övergrepp.
6. Artikel 19 har stor räckvidd, är intersektionell och är en väsentlig del av konventionens fullständiga implementering.
7. Artikel 19 förverkligas om ekonomiska, medborgerliga, sociala och kulturella rättigheter uppfylls successivt.
8. Artikel 19 speglar kulturell mångfald och är inte vinklad till förmån för vissa kulturella normer och värderingar.
9. Grund i Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna artikel 29.1 och artiklarna 11 och 12 i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
10. Koppling till konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, t ex artikel 15.4 om rörelsefrihet och friheten att välja bostad och hemvist.
11. Koppling till konventionen om barnets rättigheter, bl a artikel 20 om rätt till skydd och stöd, samt alternativ omvårdnad, men diskriminerande om det ges pga funktionsnedsättning.
12. Koppling till Barnkonventionens artikel 23.1, att barn med funktionsnedsättning placeras på institutioner och behovet av avinstitutionalisering för att få ett värdigt liv med självtillit och delaktighet

13. Allmän kommentar 5 från ESK ser segregering och isolering som diskriminering. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard i artikel 11 (ESK) gäller stödtjänster, hjälpmedel och assisterande teknik.

14. Koppling till FN:s agendor Ny agenda för städer, Habitat III om boende och hållbar stadsutveckling samt Agenda 2030 för hållbar utveckling.

15. Hinder som kvarstår i implementeringen artikel 19:

a) Nekande av rättskapacitet, genom t ex ställföreträdande beslutsfattande.

b) Brist på stöd och trygghet för ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen.

c) Brist på personlig assistans och individanpassat stöd.

d) Institutionalisering och tvångsbehandling.

e) Brist på avinstitutionalisering och investeringar i nya institutioner.

f) Negativa attityder, stigmatisering och stereotyper som hindrar inkludering och stöd.

g) Missuppfattningar angående rätten att leva självständigt i samhällsgemenskapen.

h) Bristande på tjänster och anläggningar som transport, sjukvård, skolor, allmänna platser, bostäder, teatrar, biografier, varor och tjänster och offentliga byggnader.

i) Brist på övervakningsmekanismer för att se till att artikel 19 genomförs, t ex genom att inte ta med organisationer av personer med funktionsnedsättning.

j) Brist på funktionshinderperspektiv i statens eller kommunens budget.

k) Decentralisering som leder till ojämlikhet och skillnader mellan lokala myndigheter.

FÖLJANDE BEGREPP DEFINIERAS I PUNKT 16

- Independent living
- Inkluderad i samhällsgemenskapen
- Independent living arrangements (boendeformer)
- Personlig assistans

PRINCIPER I ARTIKEL 19 (ENLIGT ALLMÄN KOMMENTAR NR 5)

- Alla människor har frihet att välja, rätt att leva självbestämt och inkluderas i samhället.
- De grundläggande mänskliga rättigheterna och friheterna finns inte på institutioner.
- Stöd ska grundas på respekt för inneboende värdighet.

KÄRNVÄRDEN I ARTIKEL 19

- valfrihet
- egenkontroll

CENTRAL IDÉ I ARTIKEL 19

Att bestämma var, med vem och hur man vill bo - och vara delaktig i samhällsgemenskapen.

CENTRALA DELAR I ARTIKEL 19 ENLIGT PUNKT 38 (SAMMANDRAG)

- a) Rätten till rättskapacitet och rätt att bestämma var, med vem och hur de ska leva.
- b) Icke-diskriminering vid tillträde och tillgång till bostäder, genom byggregler som gör nybyggda och renoverade bostäder tillgängliga.
- c) Handlingsplan för formellt stöd så att inte det enda som finns är informellt stöd (från exempelvis familjen)
- d) Åtgärda lagar och regler så att jämlikhet uppnås. Tillgång till sociala medier och informations- och kommunikationsteknik i enlighet med universell utformning.
- e) Stöd- och samhällsservice som utgår från individen och inte delar med andra.
- f) Utvecklingen får inte omotiverat och olagligen gå bakåt när det gäller att uppnå artikel 19.
- g) Insamlande av kvantitativa och kvalitativa data om personer med funktionsnedsättning, inklusive institutionsboende.
- h) Säkerställande av finansiering av inkluderande och tillgängliga tjänster för ett självständigt liv.

EXEMPEL PÅ SÅDANT MAN HAR RÄTT ATT VÄLJA

- vad man ska äta
- när man ska sova
- vara hemma eller ute
- dagliga aktiviteter
- duk eller inte på bordet
- husdjur

Leta gärna upp fler "saker" i den Allmänna kommentaren!

RÄTTEN ATT BESTÄMMA ÖVER SIN IDENTITET

- vem man är
- vara ensam eller inte
- livsstil
- kulturell tillhörighet
- HBTQ nämns

Leta gärna reda på fler aspekter i den Allmänna kommentaren!

VAD MENAS MED "INSTITUTION"?

- Segregerande boende, som berövar frihet och kontroll över beslut eller andra delar av livet.
- Oproportionerligt många med funktionsnedsättning i samma miljö.
- Inte byggnad utan fråga om valfrihet, t ex:
 - inte dela på assistenter (om man inte vill det)
 - inflytande över vem man bor med eller vem som är assistent

VAD MENAS MED "DELAKTIGHET I SAMHÄLLSGEMENSKAPEN"?

- **MÅL:** Tillgång till samma tjänster som allmänheten – utbildning, arbete, sociala medier, sport, museer, bibliotek mm.
- **GRUND:** Generell tillgänglighet - universell utformning
- **STÖD:** ska vara verktyg för valfrihet och kontroll.
 - Individuellt utformat utifrån individen - inte stödförmedlarens
 - Behovsbedömning utifrån personens vilja (aktiviteter kan skifta)

RÅD TILL STAT OCH KOMMUN ENLIGT ALLMÄNN KOMMENTAR NR 5

- Stat och kommun har ansvar att se till att alla människor får åtnjuta sina rättigheter och att möjliggöra full delaktighet.
- Familjemedlemmar och tredje part får inte ingripa i självständighet och underminera möjligheten att delta i samhället.
- Hjälpt familjerna att stödja sina medlemmar med funktionsnedsättning att förverkliga rätten till självständigt liv – t ex genom rådgivning eller stödgrupper!

EXEMPEL PÅ VAD STATERNA SKA GENOMFÖRA ENLIGT ALLMÄNN KOMMENTAR NR 5? (DEL 3)

- Ge människor rättsliga verktyg
- Kampanjer för medvetandegörande
- Begriplig information om artikel 19
- Utbilda personal i independent living
- Ta fram undersökningar, statistik och information om stöd
- Övervakningssystem för genomförandet av artikel 19, men även övervakning av institutioner och stödformer

ÅTGÄRDER SOM STATERNA BÖR VIDTA ENLIGT PUNT 97. (SAMMANDRAG)

- (a) Upphäva lagar som hindrar valet av var, med vem och hur en bor, inklusive att inte bli inlåst på grund av en funktionsnedsättning.
- (b) Anta och tillämpa lagar, standarder mm för att göra omgivning och kommunikation tillgängligt för personer med funktionsnedsättning.
- (c) Se till att trygghetsprogram tillgodoser behoven hos alla personer med funktionsnedsättning på jämlika villkor som för andra.

-
- (d) Inför universell utformning för fysiska och virtuella rum, i politik och lagstiftning samt i övervakning av genomförandet. Granska byggnormer och byggregler så att de stämmer med tillgänglighetskraven.
 - (e) Ge människor med funktionsnedsättning sina faktiska och processuella rättigheter.
 - (f) Informera

**HÄR FÖLJER ÅTTA VÄGLEDNINGAR FÖR
OLIKA STUDIECIRKELTILLFÄLLEN. VÄLJ
TILLSAMMANS UT NÅGRA UTIFRÅN HUR
MÅNGA GÅNGER NI PLANERAR ATT
TRÄFFAS.**

1. EN VÄLDIGT SPECIELL ARTIKEL I MR-SYSTEMET

Alla människor är födda lika i värde (eller inneboende värdighet) och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella och gäller alla människor.

FN:s Deklaration om de mänskliga rättigheterna är från 1948. Deklarationens rättigheter har överförts till konventioner som till skillnad från deklARATIONEN är rättsligt bindande för de stater som undertecknar dem.

Det finns två huvudkonventioner från 1966. Som komplement till dessa finns särskilda konventioner för olika grupper för att garantera att alla människor verkligen får tillgång till sina mänskliga rättigheter.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen) godkändes 2006 och började gälla som rättsligt dokument i Sverige 2009.

Till varje konvention utser FN en övervakningskommitté som tar emot klagomål från människor som anser att rättigheterna inte uppfyllts. Kommittéerna ger också ut "allmänna kommentarer" till olika artiklar i konventionerna. Allmänna kommentarer är inte rättsligt bindande, men förklarar hur en artikel ska användas i praktiken.

ÖVNING

Var och en (om fler än fem i par) väljer en av följande artiklar i funktionsrättskonventionen. Fundera på hur den hänger ihop med artikel 19:

- Likhet inför lagen -Art 12
- Tillgänglighet Art 9
- Utbildning Art 24
- Jämlikhet och diskriminering Art 5
- Involvering av funktionshinderrörelsen Art 4:3/33:3

DISKUTIONSFRÅGOR:

- På vilka grundprinciper vilar de mänskliga rättigheterna?
- Vad har funktionsrättskonventionen tillfört världen?

-
- Vad innebär det att funktionsrättskonventionen kombinerar civila och sociala/ekonomiska/kulturella rättigheter? Och hur förhåller den sig till Barnkonventionen, ESK-rättigheter och Agenda 2030?
 - Vilka samhällsproblem ligger bakom artikel 19? (läs i GC5)

2. ATT VARA HUVUDPERSON I MITT EGET LIV

Alla har rätt till inflytande över vad som händer och sker i livet – rätt till samma valmöjligheter och kontroll över sitt liv som andra i samhället har. Rätten att leva ett självbestämt liv (“living independently”) handlar om individens rätt att välja hur den vill leva och utvecklas utan att bli hindrad eller frångången möjligheterna till detta, och att ha kontroll över det som händer i ens liv.

Artikel 19 handlar om frihet att välja till exempel bostad och bostadsort, rätt att leva självbestämt och inkluderat i samhället, individuellt anpassat stöd och service och tillgång och tillträde till allmänna samhällstjänster. Det handlar också om rätten att bestämma över sin identitet - vem man är, livsstil och kulturell tillhörighet.

ÖVNING

Var och en funderar över något tillfälle då man inte känt sig fri att välja. Berätta för varandra två och två (eller tre...). Låt sedan varje grupp berätta något av det som kommit fram.

eller

Var och en väljer ett ”honnörsord” i artikel 19 och förbereder under en tyst kvart ett miniföredrag utifrån ordet. Använd gärna GC5 för att förklara ditt ord.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Vad innebär ett självbestämt liv i samhällsgemenskapen?
- Vad behöver du för kunskap och resurser för att tillvarata dina rättigheter? Vad hindrar dig från att använda resurserna?
- Artikel 19 innebär en rätt till egenmakt i det egna livet och delaktighet i samhällets gemenskap. Den ska förverkligas bland annat genom det som stadgas i styckena a), b) och c) nedan.
- Vad innebär det att ha förvaltare respektive god man?
- Vad är skillnaden på substituted decision-making och supported decision-making?

3. RÄTTEN ATT BO SOM MAN VILL

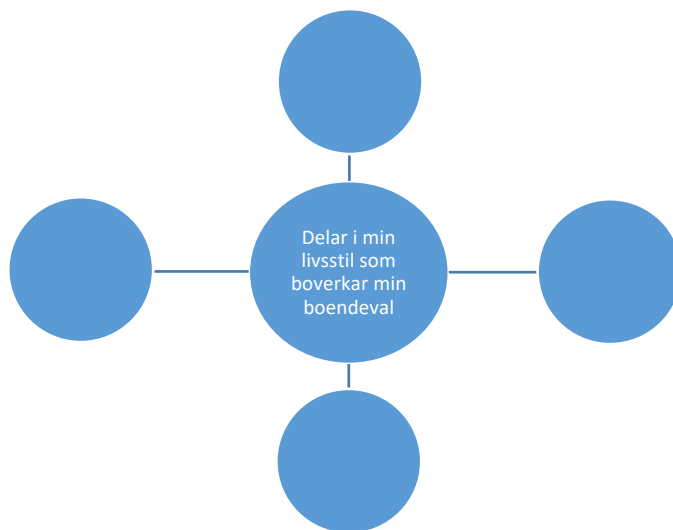
Artikel 19 ger rätt att bestämma var, med vem och hur man vill bo. Personer med funktionsnedsättning har rätt att bestämma sina boendeförhållanden på jämlik grund som andra och inte hänvisas till särskilda boendeformer.

Rätten att välja var och med vem en ska bo är en medborgerlig och politisk rättighet. Därmed ska den säkerställas direkt av staten efter tillträdet till konventionen.

Boenden hänger samman med andra delar av livet. GC5 talar också om livsstil och rätten att bestämma vem man är.

ÖVNING

Fundera på hur din livsstil har påverkat ditt val av boende. Gör en tankekarta (mindmap) med alla delar i din livsstil som har påverkat ditt val av boende. Du kan använda mallen nedan för din tankekarta.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Vilken inflytande har vi över vem vi bor med?
- Vilka konkreta exempel kan ni hitta i GC5 på vad rätten att bestämma över boendet innebär? Kan ni komma på fler.
 - Diskutera t ex maträtter, hemkomst- och sovtider, prydnader, husdjur osv.
- Vad är viktigt för att uttrycka just vem du är!
 - Diskutera sådant som kläder, musikstil, umgänge osv.

4. RÄTTEN TILL ETT BRA STÖD

Enligt GC5 ska ett bra stöd grundas på respekt för inneboende värdighet och ge verktyg för att utöva valfrihet och kontroll över sitt liv. Stödet ska utformas individuellt utifrån individens önskan och de behov som uppstått på grund av hinder i samhället. Hänsyn ska tas till att aktiviteter och därmed behov förändras över tid. Stödet ska inte utgå från myndigheters och stödförmedlares intresse. Rätten till individuella personstyrda stödformer som personlig assistans är en ekonomisk och social rättighet, vilket betyder att den får genomföras progressivt av staten. Idag råder brist på undersökningar, statistik och information om vilket stöd som finns och vilka som fungerar.

ÖVNING

Var och en letar upp ett kort citat ur GC5 som handlar om stöd. Skriv ner era citat och sätt upp på väggen. Använd klisterpluppar för att rösta på de olika citaten.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Vad innebär ett stöd grundat på respekt för inneboende värdighet?
- Hur ska personlig assistans fungera enligt Allmän kommentar nr 5?
- Hur ska behovsbedömning göras enligt Allmän kommentar nr 5?
- Finns det annat stöd än det myndigheter ger?
- Vad är ett bra stöd från familj och anhöriga?
- Vad är ett dåligt stöd från familj och anhöriga när det gäller möjligheten att vara delaktig i samhället?
- Finns stöd som begränsar den egna friheten?
- Vad är ett bra stöd för att bli mer delaktig i samhället?
- Vad är ett bra stöd för att förhindra ensamhet och isolering?
- Hur kan personer med funktionsnedsättning hjälpa respektive stjälpas varandra?

5. ATT VARA MED I SAMHÄLLSGEMENSKAPEN

Alla har frihet att välja, rätt att leva självständigt och inkluderas i samhällsgemenskapen. Personer med funktionsnedsättning har rätt till tillgång och tillträde till allmän service på samma sätt andra. Detta fungerar om transporter, information, bostäder osv från början utformas tillgängligt enligt principen om universell utformning. Den säger att alla produkter, miljöer, program och tjänster från början som utformas så att de fungerar för så många människor som möjligt. Samhällsförändringar som krävs för att göra den samhälleliga infrastrukturen tillgänglig och användbar för alla bör genomföras stegvis.

ÖVNING

Ni ska bygga ett kvarter i en stad där olika typer av människor ska bo och leva. Diskutera era olika drömboenden och önskemål om olika inrättningar – gym, bibliotek, kanske kyrka eller moské. Hur ska dessa utformas så att de fungerar för alla? Rita på stora papper eller bygg med modeller.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Är sociala medier inkluderande eller exkluderande?
- Hur skulle idrottsverksamhet kunna utformas så att alla får vara med?
- Vad innebär universell utformning inom:
 - Skola
 - Arbetsliv
 - Bostäder

6. VAD MENAS MED INSTITUTION

När Allmän kommentar nr 5 talar om institutioner handlar det inte om en viss typ av byggnad utan om segregering, brist på frihet, val och kontroll över dagliga beslut eller andra delar av livet. De grundläggande mänskliga rättigheterna och friheterna finns inte på institutioner. Segregerade boenden eller oproportionerligt många med funktionsnedsättning i samma miljö hindrar frihet och kontroll. Genom att förstå vad det är som artikel 19 INTE accepterar blir det tydligt vad artikeln faktiskt kräver.

ÖVNING

Var och en skriver upp några synonymer till valfrihet och kontroll samt några ord som är dess motsatser. Lägg upp lapparna på golvet och ställ er som ni känner er för dagen i förhållande till lapparna – kanske mittemellan två av dem.

eller

Bjud in någon som kan berätta om hur det är att leva på institution? Att leta reda på den personen kan vara en lärorik process. Det kan också vara någon i den befintliga gruppen.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Vad leder nekad valfrihet och kontroll till? Direkt och i förlängningen.
- Hur ser GC5 på gruppboenden och på satellitboenden?
- Hur ser GC5 på hur barn ska leva?
- Hur fungerar personlig assistans jämfört med personal på gruppboende?
- Vilket inflytande har du över vem som är assistent eller annan personal?

7. HUR KAN VI FÖRÄNDRA SAMHÄLLET?

Stat, landsting och kommun är ansvariga för att se till att alla människor får åtnjuta sina rättigheter och möjliggöra full delaktighet. Det ska t ex inte vara dyrare att leva med en funktionsnedsättning och stat och kommun ska se till att man ha råd att bo ute i samhället och inte tvingas in på institution. Att dra tillbaka redan beviljat stöd är enligt artikel 19 en kränkning. Kostnadseffektivitet är bra, men får inte övertrumfa mänskliga rättigheter. Ekonomiska styrmedel kan istället användas för att inte institutioner eller andra särlösningar byggs.

ÖVNING

Ta reda på hur metoden “Inclusive Equality” fungerar enligt GC5. Gör en miniundersökning om vad kommuner säger i en viss fråga och vad olika föreningar och organisationer anser om ett visst samhällsstöd i just din kommun/region. Brainstorma olika förbättringsförslag och prioritera bland dessa. Gör en handlingsplan och kontakta gärna de aktuella föreningarna för att föreslå en aktion eller ett uttalande.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur ser en bra informationskampanj om rättigheterna i artikel 19 ut?
- Hur ska personal och anställda som jobbar med stöd utbildas i artikel 19?
- Behövs mer statistik och kunskap om situationen för personer med funktionsnedsättning?

8. ATT DRIVA SIN SAK

Människor med funktionsnedsättningar ska genom sina organisationer vara med och övervaka att staterna följer och förverkligar funktionsrättskonventionen.

Genom lagar och konventioner har vi rättsliga verktyg att använda om våra egna rättigheter kränks. Att neka skäliga tillgänglighetsåtgärder är en form av diskriminering och kan drivas enligt den svenska diskrimineringslagen.

ÖVNING

En person X har blivit placerat på institution mot sin vilja. Gör upp en plan för att hjälpa X att driva sin sak rättsligt hela vägen till FN.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Vilket skydd ger dig deklARATIONER, konventioner och lagar?
- Vad hindrar dig från att tillvarata dina rättigheter?
- Vad behöver du för att kunna tillvarata dina rättigheter?
- När kan du vända dig till övervakningskommittén för funktionsrättskonventionen?
- Hur kan du vara med och bidra till övervakningen av artikel 19?

